

**ROBERTO BISCHER – ANDREA
TONIOLO (EDS.):**

*RIPENSARE LA PENITENZA. LA
TERZA FORMA DEL RITO: ECCEZIONE
O RISORSA?*

(Brescia: Queriniana, 2024, 264
stran, ISBN 978-88-399-3463-5)

Kniha přináší několik pojednání (rozdílné kvality) analyzující užití tzv. třetí formy udílení svátosti smíření, přesněji řečeno formy *liturgie svátostného smíření pro větší počet kajícníků se společným vyznáním a hromadným rozhřešením*. Tato forma je mimořádnou formou a v České republice ji mimo nebezpečí smrti není možné používat. Podnětem se staly výsledky dotazníkového šetření, které se uskutečnilo v severní Itálii (církvní oblast Triveneto, skládající se ze čtyř církevních provincií, k nimž přináležejí 15 diecézí v italských regionech Benátsko, Furlansko-Julské Benátsko a Tridentsko-Horní Adiže). Autoři se dotazovali kněží i laiků na jejich zkušenosti z doby pandemie, dále dospívajících dětí, které v této době prožily první svaté přijímání a byly vystaveny nestandardní situaci. Výsledky jsou shrnuty v části *Documentazione* (s. 195–214) a v závěrečné syntéze (Assunta Steccanella, Aspetti pedagogico-pastorali del quarto sacramento, s. 215–240). Výzkum

se snažil ukázat, jaký vliv zanechalo udílení svátosti třetí formou během pandemie, jež byla vyhodnocena jako *případ naléhavé nutnosti*. Autoři se ptají, zda situačně podmíněné rozlišování má mít dopad na naši současnou praxi. Nelze si nevšimnout jistého lavírování v jednotlivých příspěvcích, které se zde objevují. Objevují se tak určité tendence, které je možné shrnout do několika obecných závěrů.

Nejdříve se věnujme samotnému sociologickému šetření. Trend ke kvantitativnímu poklesu přijímání svátosti pokání i věková struktura nepřekvapuje. 55% tvoří katolíci ve věku 60–74 let, 20% mladí ve věku 18–29, z nichž většina má vyšší vzdělání. V této věkové kategorii je možné vystopovat vzestupný zájem o přijetí svátosti. Jen 15% katolíků pociťuje naléhavě potřebu razantní reformy současné praxe, a ještě méně se jich vyslovilo pro častější využívání *třetí formy liturgie svátostného smíření*. Ve skutečnosti po ní poptávka není. Šetření rovněž nepotvrdilo obecné mínění, že hlavním důvodem poklesu počtu přijímajících tuto svátost je ztráta povědomí hříchu či hříšnosti. Církevním zprostředkováním se odcizili spíše proto, že nenašli reálnou pomoc v boji s hříchem v situaci, ve které se nacházejí: *zvykový* penitent

hledá jistotu odpuštění, *toužící po vyslechnutí* očekává terapeutický účinek naslouchání, *trpící* oázu klidu a pokoje, *aktivní křesťan* toho či onoho společenství uschopnění překonat nedostatky, *hledající* možnost srovnání, prohloubení víry, orientaci, *výjimečné případy* vyžadující radikální změnu, životní obrácení (s. 220–221). Zjištění ohledně dětí podtrhuje naléhavost tzv. první socializace svátosti po prvním svatém přijímání. Ze strany udělovatelů je verbalizována potřeba *setkání, dialogu, rozhovoru, doprovázení*, což ne vždy odpovídá očekáváním penitentů. Jejich odpovědi vyjadřují dominantně přání zakusit odpuštění hříchů. Z výzkumu je patrná preference vyjasnění sociální role zpovědník – penitent. Značná část penitentů nepreferuje příliš intimně-personální či psychologizující přístup. K opačnému zjištění dochází v situaci, kdy se zpovědník setkává s uprchlíky nebo vyhnanci. Ze strany kněží se objevovala nejčastěji jistá únava z monotónnosti praxe, opakování hříchů. Z jejich hlediska se opakující hřichy jeví jako něco druhořadého ve srovnání s otázkami, které by ve zpovědníci raději řešili: reflexi celoživotního zaměření a životních postojů.

Systematická práce s Božím slovem je ve zpovědní praxi vý-

jimkou. Zpovědní dialog je a zůstává v rovině legalistické, zaměřený na porušení normy. Tento přístup je dán s interiorizovaným modelem zpytování svědomí, jež si kající osvojil. Pro kajícíka je obtížné verbalizovat projev lítosti i z toho důvodu, že zpověď není propojena s obrácením, jež obnovuje v člověku křestní zasvěcení, zahlazení hříchu a započetí obnovy (s. 225). Úvahy o možných změnách praxe udílení svátosti smíření tedy vyrůstají z těchto různorodých otázek, kde třetí forma udílení svátosti nemůže přinést odpovědi. Mnohem více se obrací úvahy o změně současné praxe směrem rozvíjení postoje vděčnosti za osobně zakoušený moment milosti. Shoda panuje nad tím, že je „nutné současnou praxi zachovat: je vzácným prostorem, jež je otevřen různým variacím četnosti přijímání této svátosti i v těchto podobách, které by bylo chybou ztratit“ (s. 226).

Je možné souhlasit s obecným východiskem. Otázky kladené běžnou, většinovou praxí udílení svátosti jsou vážné. Je možné se shodnout, jak o ní uvažovat, jestliže zpovědní praxe má rozdílné, nezřídka protichůdné přístupy? Setkávají se s nimi zpovědníci i kajícíci! Je možné dojít ke zralému, lidsky důstojnému a radikálně promyšlenému postoji člověka

vůči hříchu, ať už vlastnímu nebo hříchu vůbec? Uznání plurality současných teoretických i praktických pojetí člověka je propojeno s rostoucími požadavky na individuální péči. Je vnímán rostoucí nárok přijmout bez dalšího pluralitu etických a mravních hodnot lidských činů, včetně rozlišení jejich motivů pod vlivem široké popularizace (!) poznatků z oborů psychologie a sociologie. Dostává se do střetů se zaužívanými vzorci chování. Hledáme hlubší, v praxi použitelnou orientaci v nejednoduchých vztazích mezi vnějšími a vnitřními úkony pokání člověka, jeho víry a lásky, zadostučinění, a především účinnou pomoc. Existuje cesta vedoucí po neúspěších a krizích k novému zaměření do budoucnosti? Praktický použitelný návod k odhodlanosti po zpozděti růst k lepšímu v situaci, kdy máme tristní zkušenost s našimi předsevezetými?

Z tohoto hlediska studium textů otevírá známé těžkosti zakotvené již v terminologii a teologickém charakteru samotné svátosti. Nejdříve k otázce terminologie. Kniha užívá jako synonyma výrazy pokání (*penitenza*) a smíření (*ri-conciliazione*) ve smyslu čtvrté svátosti. *Znovu promyslet pokání* (jak je obsaženo v názvu knihy) může znamenat: promýšlet *zповědní praxi*, ale také *kajícnost* (mravně a ná-

božensky správný postoj člověka vůči hříchu). Tento nevyjasněný způsob vyjadřování není náhodný. Odráží historické zkušenosti a teoretické přístupy, tendenci vyznačující se postupným soustředěním pastorační a teologické pozornosti církve na *ztotožnění pokání a svátosti pokání*. Tento trend, který můžeme identifikovat již v recepci Tridentského koncilu, vedl zejména v 19. a 20. století k netematizovanému používání termínu pokání jako synonyma pro čtvrtou svátost. Řecký výraz μετανοια je do latiny překládán výrazem *paenitentia* (pokání či akt pokání) a *conversio* (změnu smýšlení). Církevní tradice potvrzuje použití termínu *pokání* v dalších třech různých významech: a) pokání znamená obrácení, lítost; navazuje bezprostředně na řecký výraz μετανοια; b) pokání dále znamená ctnost získanou křtem a biřmováním a poté neustále živou eucharistií; c) pokání znamená konečně čin kajícího, nazývaný *zadostučiněním*, vyžadovaný ve svátosti spolu s lítostí a vyznáním hříchů vstupující do hry v souvislosti s rozhrášením ze strany kněze. Pokud by se na pozadí těchto základních významů chápal a používal pojem *pokání* převážně a výlučně se svátostí samotnou, ochuzoval by vážně celý její bohatý obsah, jež mu tradice

připisuje. Toto zúžené chápání opomíjí trend spojený s vývojem výkladu svátosti diktovaným moderním právním pozitivismem proniknuvším do kanonického práva. V čem spočívá? V tendenci identifikovat pastorační intervenci v podstatě s administrativními úkony, v nichž se nám jedná především o jejich platnost a účinnost. S riziky s tím spojenými se setkáme v běžné pastorační praxi. Odráží postupy užívané při iniciaci a edukaci věřících prostřednictvím katechezí a homilií.

Společným jmenovatelem různých pohledů v knize je otázka, zda je ústřední akt svátosti smíření – lítost spojená s obrácením – skutečně závislý na formách jejího slavení. Tento akt zahrnuje odvalu k bázi Boží a pravdě o vlastní existenci bez zamlžování, přičemž jeho význam není omezen pouze na rituální aspekty. Hovoří se, že bez „re-formy“ a nových forem nebude pro dnešního člověka tato svátost dostatečně potřebná či nutná. Nelze zapomenout na to, že důsledky lidských provinění často přetrvávají. I po odpuštění ve svátosti potřebujeme podpůrné prostředky, které pomohou člověku aktivně se snažit s důsledky hříchu čelit. Člověk se s nimi setkává v narušených vztazích i sociálních vazbách. Hřích je často zakořeněný i v běžném neštěstí a v nouzi

kolem nás. Forma svátosti smíření může pomoci nebo naopak ztížit, zda věřící bude po zpovědi stále věřit a doufat v Boží vedení. Věřící by měl pochopit, že nejde jen o jeho lítost. Důležité je také Boží jednání v nás. Po svátosti pokání se toto Boží jednání stává více viditelné. Projevuje se v našich každodenních zápasech a duchovních bojích s pokušeními a slabostmi.

Ordo Pœnitentiæ z roku 1984, *Kodex kanonického práva* z roku 1983 (kan. 961–963) a apoštolská exhortace Jana Pavla II., *Reconciliatio et pœnitentia* z roku 1984 (č. 32) rozlišují tři podoby udílení svátosti smíření a pokání: individuální smíření tvořené „jednotlivými a úplnými vyznáními a rozhřešeními“ je „jediný řádný způsob, kterým se s Bohem a církví smířuje křesťan, který je si vědom těžkého hříchu“; dále smíření více kajícníků s individuální zpovědí a (společným) rozhřešením; a konečně „rozhřešení více kajícníků najednou bez předchozího jednotlivého vyznání, formou společného rozhřešení“. Třetí forma v knize diskutovaná je základě reflektované pastorační praxe z doby Covidu-19 (přinesla do praktického pojetí slavení liturgie nové návyky!), má povahu výjimky a je regulována dvěma specifickými podmínkami: situací nebezpečí smrti a závažnou nutností. Rozhodnutí,

zda jsou tyto podmínky splněny přísluší diecéznímu biskupovi „za použití kritérií, na nichž se shodli členové biskupské konference“.

Na základě této výzvy první část knihy přehodnocuje třetí formu z liturgického a kanonického hlediska na základě krátké zkušenosti pandemie. Druhá část, teologická a pastorační, představuje různé návrhy. Třetí část, více praktická, zapojuje humanitní vědy a představuje pedagogii pokání. Nutno připomenout, že bez ohledu na v knize předkládané pohledy, závažné hříchy vyžadují osobní rozhřešení, nutnost kultivace a výchovy osobního svědomí a kajícínosti, stejně jako povinnost osobně splnit uložené pokání. Zdálo by se, že třetí forma by mohla zvýraznit některé pozapomenuté prvky: sakramentální a kristologický význam vykoupení, ekleziální dimenzi odpuštění, centrální postavení Písma, umožnit opustit některé formalistické rutiny a znovu podnitit praxi prohloubení duchovní účinnosti této čtvrté svátosti. Některé analýzy samozřejmě nesou stopy svého italského původu (například typologie navržená na s. 220–221). Nicméně i přesto mohou podnitit k naší „české“ reflexi k obnově nejméně pochopené a nejvíce opomíjené svátosti.

Knihy je výsledkem „dvou výzkumných seminářů a konference pořádané Teologickou fakultou Triveneto ve spolupráci s Právníkou fakultou kanonického práva S. Pio X v Benátkách a s *Institutem pastorační liturgie S. Giustina* v Padově“. Zahrnuje tedy oblast severní Itálie (Benátsko, Furlansko-Julské Benátsko a Tridentsko-Jižní Tyrolsko) s předmluvou mantovského biskup Marca Busca (1965), předsedou liturgické komise Italské biskupské konference mimořádně kompetentního v otázce slavení svátosti smíření. Jeho doktorská práce (*Verso un nuovo sistema penitenziale? Studio sulla riforma della riconciliazione dei penitenti*, Roma 2002) ukázala dobře známý rozpor: prohloubení pochopení skutečného významu pokání při tvorbě vnější formy svátosti v dějinách i v procesu ospravedlnění hříšníka, především jeho církevní, komunitní rozměr slavení pokání po křtu svatém z jedné strany, z druhé strany naopak, pokud jde o oblast pastore, svátostná praxe zažila hlubokou krizi, jejíž příčiny se pokouší pečlivě analyzovat a představit návrhy k jejich překonání. Buscova předmluva se na tuto práci zjevně odvolává, když chce objasnit principy vztahu doktrinního vývoje i z něho vyrůstající liturgické dispute.

Rozvíjí na dvou souběžných liniích, které charakterizují polemiky ohledně svátosti smíření: a) doktrinální spor, co znamená při slavení svátosti smíření „dostatečná lítost“ (*attritio* – pojem sám měnil svůj význam). V první polovině 20. století se spor mezi zastánci nauky, podle níž tato podoba lítosti ve smyslu „nedokonalé lítosti“ (například na základě mravních pohnutek, dejme tomu strach z Boží spravedlnosti), jež nedosahuje kvalit dokonalé lítosti (*contritio*), lítost, jíž kající zavrhně svůj hřích z lásky k Bohu. Tento spor se v první polovině minulého století znovu rozhořel a nabyl nových rozměrů: diskuse se již neomezovala pouze na povahu lítosti nezbytné k získání rozhřešení, ale rozšířila se na obecný proces ospravedlnění hříšníka, přičemž zvláštní pozornost byla věnována typu lítosti požadované „uvnitř i vně svátosti“ a především účinnosti svátostného rozhřešení při přivádění kajícího k plnosti obrácení a lítosti. Toto spekulativní úsilí bylo završeno obnovením a prohloubením myšlenek Tomáše Akvinského a dokumentů Trientského koncilu, jejich *relecture*. Celý spor pomohl zpřesnit konceptuální rozdíly a vztahy mezi *attritio* a *contritio*, totiž vlastní povahu vnitřního procesu odpoutání se od situace vytvořené hříchem

a opětovného zaměření na Boží lásku. K čemu přispěl tento vývoj? K novému akcentování důležitosti osobních činů jednotlivce – zejména kající praxe – při vytváření znamení svátosti pokání, které se nikdy nemůže omezit jen na pasivní přijetí rozhřešení. Tato otázka dala podnět k druhé rovině diskuzí: liturgicko-pastoračním úvahám o formách slavení svátosti smíření. b) Oblast slavení byla nesena novým akcentem: Obnovou církevně-komunitního rozměru každého hříchu, a tudíž i kajícího. Co rozvíjí tento pohled? Teologické zjištění založené na teologii sv. Tomáše Akvinského, že neexistuje jediná ekonomie milosti, a přesto každá milost je i sakramentální. Lze proto tvrdit, že rovněž v mimo-sakramentální cestě ospravedlnění, kdy dosáhne dokonalé kajícího (před rozhřešením), je „v činnosti“ stejná vložená ctnost, plod svátosti. Stejně jako u touhy po křtu je totiž jednoznačně přijatelné, že i vnitřní cesta pokání může být předem aktivována skutečnou činností svátosti, právě díky směru k němu, který je nutně zahrnut v každém aktu dokonalé kajícího (pokud by kajícího výslovně odmítl svátostný řád církve, nemohl by dosáhnout ospravedlnění). Historický výzkum ukázal, že kající praxe rané církve neměla čistě disciplinární,

ale i sakramentální rovinu: tajemství církve bylo znovu chápáno při udílení svátostí, protože se církev skrze svátosti plně uskutečňuje. Nemá jen privátní ráz, i když zůstává osobní událostí víry. Účinek spásy závisí na začlenění věřících do těla církve.

Je zřejmé, že i přes nedokonalost symbolického znamení církve jakožto komunity organicky utvořené má individuální slavnost svátostí pokání a její projevování podstatnou církevní dimenzi. To proto, že kněz, který se za kajícího (a s ním) modlí, jej přijímá s láskou a uděluje rozhřešení, jedná v osobě Krista, a Kristus vždy působí jako Hlava celé církve. V konečném důsledku, církevní účinek (tedy smíření kajícího s církví, jímž je prostřednictvím této svátosti smíření dosaženo) nezávisí tolik na viditelném přijetí části křesťanského společenství, ale spíše na skutečnosti, že skrze rozhřešení od služebníka Krista a církve je kajícímu uděleno odpuštění hříchů a jsou mu plně otevřeny dveře ke společenství v božské lásce a k tajemství Krista v jeho úplnosti. Jedná se tedy o účinek, který nelze pochopit pouze fenomenologickými či sociologickými kategoriemi. Proto koncil zahájil reformu rituálu pokání s výzvou, obsaženou ve zdánlivě prosté větě: „Obřad a formule svátosti

pokání ať se upraví tak, aby zřetelněji vyjadřovaly povahu a účinek této svátosti“ (SC 72). Koncil sám po delší předchozí diskuzi v nezápadném ustanovení o katechezi svátostí tvrdí: „V katechezi je třeba věřícím zároveň se společenskými následky hříchu zdůraznit vlastní povahu pokání: mít odpor proti hříchu, protože uráží Boha. Přitom ať se nepřechází mlčením úloha církve při pokání a ať se vyzývá k modlitbě za hříšníky“ (SC 109). Celá dynamika obnovy formy podle mantovského biskupa sleduje jeden cíl: napomoci „(...) k plodnému přijímání svátostí, zvláště častému svátostnému pokání, které, když je připravené každodenním zpytováním svědomí, velice podporuje nezbytné obrácení srdce k lásce Otce milosrdenství“. Což je ovšem velké téma pontifikátu papeže Františka a sporu, který tento jeho akcent vyvolával. Tak například podle Busca „současná formule *ego te absolvo* je velmi chudá a neodpovídá požadavkům na reformu rituálů, vyjádřeným v dnešní teologii a v SC, protože není biblická, nevyjadřuje jasně povahu a účinky svátosti, neobsahuje přímé zmínky o Kristově Velikonočním tajemství a o smíření s církví, jak bylo výslovně žádáno na koncilu, a nezmiňuje žádným způsobem působení Ducha Svatého“ (*Verso un nuovo sistema peniten-*

ziale?, s. 209). Přibližuje propojení dvou rozdílných skutečností: obnovení být Božím dítětem, usmíření před Boží tváří (*pax cum Deo*) a stát se opět živou součástí církve (*pax cum ecclesia*). Tomu odpovídá dvojí, ale zároveň – s ním neoddělitelně spjatý – jediný spásný čin ve svátosti pokání (s. 6). Tato dvojedinost je zakotvena v samotném základě svátosti s jeho funkcí pokání směřující k usmíření (*reconciliatio*) a zároveň směřující k očištění (*purificatio*). První se dotýká situace, kdy kající touží nabyt ztracenou dispozici být součástí liturgického společenství věřících, druhou lze chápat jako součást pedagogické a asketicko-terapeutické praxe napravit zvyklosti neslučitelné s životem s Kristem přítomným ve společenství věřících a motivovaná ideálem dokonalosti a osobní svatosti kajícího o ctnosti (s. 8). Busca podrobně objasňuje jednotlivé fáze proměn úředního postoje učitelského úřadu, jež se odráží v přijímaných normách ohledně *generální absoluce*. Původní „připojení“ třetí formy ritu, vycházející z instrukcí platných v době války (*tempore belli*, 1944 a ještě předtím v době první světové války), k první a druhé formě bylo spíše náhodné. Při zpracování praktických návrhů se začalo postupovat podle důkladnějších historických

studií, ukázalo teologickou i liturgickou „chudobu“ současného slavení svátosti smíření jako takové. Postupné uvádění druhé formy (společné slavení s individuálním vyznáním a společným rozhřešením) ukázalo důležitost těch kategorií, jež zdůrazňovaly ekleziální a osobnostně zralejší přístup ke slavení. Tato jistá „hybridní forma“ navzdory i oprávněné kritice podle něj vedla k přehodnocení dosavadních přístupů k reformě svátosti smíření odvozující se od SC 72, rozvinulo úsilí o změnu přístupu odrážející hlubší poznání povahy a účinků svátosti. Během 3. biskupské synody na toto téma byly probírány inovace založené na těchto zásadách: nutnost vycházet od osoby kajícího, přistupovat individuálně, promýšlet kající itineráře přizpůsobené zralosti kajícího a jeho možnost, dávat do popředí milosrdenství a obrácení (než předchozí důraz na úplnost a přísně kvantifikovanou podobu vyznání), dále větší důraz na možnost volby zpovědníka, a konečně zaměřit se i na úpravu samotného obřadu tak, aby viditelněji vynikla podstata svátosti. K tomu měl napomoci záměr neučinit z třetí formy udílení svátosti příliš konfliktní pole. Důraz byl kladen na to, aby třetí forma nebyla kladena na stejnou rovinu jako první (a druhá) forma. Neměla na-

hradit ušní zpověď (jak se někde i děje), ale zapracovat ji integrálně do nově pojatého pojetí svátosti smíření, jež by odráželo zřetelněji pedagogicko-spirituální rozměry celého procesu, a především se vyhnout tomu, aby se touto praxí nevytratilo zcela osobní vyznání jako součást osobní zodpovědnosti za dospělost vlastní víry. Tyto inovativní návrhy se však neobjevily v posynodální apoštolské adhortaci Jana Pavla II. *Reconciliatio et paenitentia: O smíření a pokání v dnešním poslání církve* z 2. prosince 1984.

Busca sám upozorňuje, že jednotlivé příspěvky jsou předneseny přednášejícími s velmi rozdílnými kompetencemi a snaha je uvést do nějaké syntézy není ani možná. Přesto však bezprostřední postřehy z praxe a jejich pastorálně teologická reflexe celé téma otevírá velmi otevřeně. Sám k tomu doslova říká: „Tato synergie jednotlivých příspěvků, nastolená v dialogu mezi teology, kteří se věnují systematické teologii, expertů na morálku, liturgii a kanonické právo představuje skutečné cvičení se církví v teologicko-pastoračním rozlišování. Zaplňuje ono prázdné místo chybějícího dialogu o svátosti smíření v životě jednotlivců i křesťanských společenství, jež

je výzvou především pastýřům apelující na jejich odpovědnost.“

Krátce již jen k některým zajímavějším či inspirujícím podrobnostem. Jak již bylo zmíněno výše, úvahy vychází z pastorační praxe získané během pandemické situace Covid-19. Podle rozhodnutí biskupů došlo k výjimečným podmínkám, jež odůvodnily použití kolektivního smíření s obecnou zpovědí. Tato možnost, explicitně uvedená v poznámce dekretu Apoštolské penitenciáře ze dne 19. března 2020, byla přijata v některých pastoračních regionech Itálie, kde bylo během pandemie umožněno duchovním správcům udělovat svátost smíření v této formě. Ačkoliv „použití kolektivní zpovědi [bylo] velmi omezené, pokud se podíváme na její využívání na úrovni Itálie“ (Dal Corso, s. 56), vysoká návštěvnost věřících a celková kladná odezva podnítily teologickou reflexi, již se snaží přispět i studie shromážděné v této publikaci.

Byla nastolována otázka, zda je možno či nutno přejít od situace nouzové ke stavu zaměřenému na plánování (s. 26), zapojit se do širšího pokusu o „přehodnocení způsobu slavení pokání“, a zároveň položit i „otázku, která není zcela nová, zda tato zcela výjimečná forma nemůže být rozšířena

a začleněna do běžných praktik“ (Dal Corso, s. 56).

První díl knihy se zabýval zkušenostmi z doby pandemie a udílením třetí formy rituálu pokání z hlediska pastoračního (G. Viviani, s. 29–52), kanonického (P. Dal Corso, s. 53–73) a liturgického (E. Massimi, s. 74–95). Druhá část směřovala do blízké budoucnosti: Jaké pokání pro dnešní dobu („souvislost mezi rituální formou a teologií svátosti“ /s. 147/), a to v liturgické (jsou nyní užívané formy nevyužitelné nebo zastaralé?; L. Della Pietra, s. 99–115), teologicko-fundamentální (R. Bischer, s. 116–139), morální (A. Gaino, s. 140–155), ekleziologické (A. Dal Pozzolo, s. 156–174) a pastorační perspektivě (E. Favalegna, s. 175–194). Třetí díl přinášel některé dílčí výsledky sociologického výzkumu s využíváním třetí formy (S. Zonato, s. 195–214) a obecně svátosti zpovědi (A. Stecanella, s. 215–240).

Kriticky lze říci, že tendence rozšiřovat třetí formu není přesvědčivě objasněna. Kniha obsahuje mnohá opakování týkající se historizujících reminiscencí, nejasně prezentované dopady na dnešní praxi. Na těchto jalových předpokladech nelze odvodit pastorační strategii. Toto jednoznačné stanovisko zaujímá pouze P. Dal Corso: „Nezbytné historické

ko-právní skutečnosti proto neumožňují rozšiřování kolektivního smíření, a použití této formy by mohlo mít za následek ještě větší odcizení od svátosti“ (s. 73).

Rozšíření třetí formy slavení svátosti a její proměna v běžně užívanou rituální formu brání důležitý předpoklad spojená s individuální zpovědí. Je na místě připomenout, že ani první forma udílení svátosti nesmí zastírat komunitární rozměr smíření a sklouzávat k psychologickému intimismu. Pokud bychom přijali argumentaci, že třetí forma udílení svátosti pokání v sobě obsahuje potencionál tomuto riziku čelit (Gaino, s. 143–145) a proto ji zavádět v praxi, opomíjí čtyři důvody, proč se jeví tento předpoklad za mylný. a) Normalizace třetí formy by znamenala odklon od učení církve v oblasti čtvrté svátosti, jež vždy uznávala nutnost vyznávat jednotlivé těžké hříchy s odpovídajícím ověřením ze strany udělovatele svátosti, v antické době dokonce i ze strany křesťanské obce. Nejstarší disciplinární uspořádání pokání jistě neholdovalo přílišnému odkazování na soukromí. Neváhalo udělit veřejné tresty, včetně zápisu do veřejného „registru“ kajícníků (*ordo poenitentium*). Bez ohledu na to, jak koncil tridentský považuje za právně závaznou úplnou zpověď těžkých hříchů (srov.

DH 1679; Dal Pozzolo, s. 163–165), je nepochybné, že vyznání těžkých hříchů je vždy považováno za konstitutivní prvek svátosti pokání, a tudíž není záležitostí historické podmíněnosti (na rozdíl od toho, co naznačuje Gaino, s. 148–150). Historické odkazování na vývoj veřejných forem vyznání k odůvodnění vzdání se individuálního obvinění – čímž by se uvolnilo místo třetí formě – je mylný.

Krátká tradice používání třetí formy (kodifikovaná při první světové válce a později obnovena ve druhé, srov. Dal Corso, s. 57–64) se týká pouze a výhradně mimořádných situací, jejichž výjimečnost brání použití běžné kající disciplíny. Rozšíření třetí formy by bylo dokonce v rozporu s touto krátkou tradicí, na kterou se odvolává. Dále je třeba pečlivě zvážit pastorační dopady častějšího používání třetí formy. Zastírá aspekt Krista jako lékaře (Dal Corso, s. 71–72) a existuje riziko, že může vést k privatizaci procesu kajícího. Je pouze na jednotlivci, bez vazby na společenství církve, jak by posoudil dispozice potřebné k odpuštění hříchů. Pojem církve je širší než jeho sociologická identifikace s místní komunitou; individuální ušní zpověď vždy zachovává plně její církevní kontext. Vyžaduje kněze, který jedná

jménem církve a přináší hlubší přičlenění k tělu církve ve jménu Církve, a obnovuje penitenta v církevním těle. Konečně magisterium nenechává prostor k tomu, aby třetí forma udělování svátosti byla považována za něco jiného než za možnost podmíněnou velmi specifickými okolnostmi. Není ani součástí pomyslné široké škály možností, jakéhosi „orchestru“ (Massimi, s. 96), ani „podvojnou kolejí“ (Della Pietra, s. 112), „komplementaritou“ (Gaino, s. 154–155) mezi první a třetí formou. Zdá se, že zde přání je otcem myšlenky.

Pavel Ambros

JÁN KOŠIAR:

*BISKUP JÁN VOJTAŠŠÁK: TRI
DOKUMENTY*

*(Bratislava: LÚČ, vydavateľské
družstvo, 2025, 176 strán, ISBN
978-80-8179-287-8)*

V rámci procesu beatifikácie biskupa Spišskej diecézy Jána Vojtaššáka sa na knižnom trhu objavuje postupne viacero publikácií, ktoré sa venujú neľahkým životným osudom tohto trpiteľa za vieru prenasledovaného totalitným komunistickým režimom. V roku 2025, kedy sme si pripomenuli 60

rokov od smrti Jána Vojtaššáka, došlo k vydaniu pútavej monografie o jeho živote z pera kňaza Jána Košiara. Knihu po predhovore tvoria 3 kapitoly, appendix, Záver, Bibliografia biskupa Jána Vojtaššáka, Zoznam excerptovaných periodík, Prílohy a Menný register.

Predhovor autora je nazvaný *Per aspera ad astra* a práve trnistá bola životná cesta Jána Vojtaššáka po skončení druhej svetovej vojny, vrátane nedobrovoľného pobytu v komunistických väzniciach po nezákonnom odsúdení na trest odňatia slobody vo vykonštruovanom monstreprocese. Ján Košiar v texte spomína tiež útrapy spišského biskupa vo väzení, kde aj vo veku presahujúcom sedemdesiat rokov musel ponížujúco robiť na pokyn dozorcov drepy, ako i čeliť ďalšej šikane.

Úvodná kapitola *Ján Vojtaššák – biskup ľudomil, apoštol a mučeník* predkladá čitateľom krátke curriculum vitae tejto osobnosti našich národných i cirkevných dejín. Otec biskupa uzrel svetlo sveta 14. novembra 1877 v Zakamenno-Kline, v súčasnosti sa jedná o obec Zákamenné. Kopaničiarska rodina maloroľníka Antona Vojtaššáka a Anny, rod. Klimčíkovej, mala celkovo až 11 detí. Rodičia poslali nadaného desaťročného Jána do Stankovian, kde brat jeho matky Anton Klimčík pôsobil ako farár.

Budúci biskup sa tu učil aj maďarsky, nemecky a latinsky. Následne nastúpil na Kráľovsko-katolícke nižšie gymnázium v Trstenej a potom na Katolícke piaristické gymnázium v Ružomberku. Vysokoškolské štúdiá absolvoval v kňazskom seminári v Spišskej Kapitule, vysvätený za kňaza bol v roku 1901. Pôsobil potom v rámci kaplánskych štácií na rôznych miestach, ako tvrdošínsky kaplán v roku 1908 podpísal spolu s Andrejom Hlinkom, Štefanom Mnohelom a Aladárom Poláčíkom v poľskom Zakopanom vlastnou krvou sľub, že pokiaľ bude živý, neustane bojovať za svoj slovenský rod. Po vzniku Česko-Slovenska bol Ján Vojtaššák v roku 1921 vysvätený za spišského biskupa spravujúc 170 fár s 280 000 veriacimi. Počas zastávania postu hlavy spišskej diecézy vysvätil 188 kňazov, v tomto období bolo vybudovaných 16 nových kostolov, 17 farských budov, 49 škôl a 9 kultúrnych domov. Spišské biskupstvo nadobudlo aj vlastnícke právo ku kúpeľom Baldovce a to na základe dražby navrhovanej Spišskou úvernou a priemyselnou bankou (Banka Zipser) v Levoči ako záložným veriteľom pôvodného vlastníka. So súhlasom biskupského zboru Slovenska i so zvolením Svätej stolice prijal členstvo v Štátnej rade obdobne ako správca

Matice slovenskej Jozef Škultéty, správca Spolku sv. Vojtecha Ján Pöstényi či generálny inšpektor Evanjelickej cirkvi a. v. na Slovensku Bohuslav Klimo. Autor poznamenáva, že v období Slovenského národného povstania boli zavraždení 2 kňazi spišskej diecézy a to Rudolf Sveda v Liptovskom Svätom Jáne i Martin Martinka v Liptovskom Svätom Michale. Po skončení druhej svetovej vojny bol v máji 1945 Ján Vojtaššák internovaný v Štiavniku a o 2 mesiace neskôr uväznený v Bratislave až do novembra 1945. Opätovne otca biskupa uväznili v septembri 1950 a v januári 1951 nezákonne odsúdili na trest odňatia slobody v dĺžke 24 rokov za velezradu, úklady proti republike, vojenskú zradu, vyzvedačstvo a špionáž. Monstreprocesu, v ktorom došlo aj k odsúdeniu biskupov Michala Buzalku a Petra Pavla Gojdiča, predsedal Karol Bedrna zachránený počas vojny ako Čech pred deportáciou zo Slovenska práve Jánom Vojtaššákom. Po februárový režim v svojom proticirkevnom ťažení poslal do väznic a táborov spolu takmer 100 kňazov Spišského biskupstva. V dôsledku ťaživých pobytov v komunistických väzeniach i charitných domoch otec biskup odovzdal svoju dušu Bohu 4. augusta 1965 v nemocnici v Říčanoch pri Prahe a pochovaný

bol o 3 dni neskôr v rodnom Záakmenom. Pochovával ho za účasti 150 kňazov a niekoľko tisíc veriacich biskup Ambróz Lazík. K súdnej rehabilitácii Jána Vojtaššáka došlo až po Nežnej revolúcii rozhodnutím Krajského súdu v Košiciach z 27. septembra 1990.

Najúžšia kapitola *Za pravdivý obraz biskupa Vojtaššáka* predstavuje autorovo reálne zhodnotenie činnosti otca biskupa, ktorý v neľahkej dobe stál na čele Spišskej diecézy. Ján Košiar kriticky rozoberá kapitoly knihy belgického archivára a historika Johana Ickxa *Pius XII. a Židia* z roku 2021 venované Jánovi Vojtaššákovi. Okrem terminologickej nejasnosti a historických nepresností obsahuje monografia Johana Ickxa viacero nepravdivých faktov. Nesprávne je aj označenie Štátnej rady za najvyšší legislatívny orgán Slovenska Johanom Ickxom. Táto inštitúcia nedisponovala oprávnením prijímať zákony na rozdiel od napr. Snemovne magnátov Národného zhromaždenia Maďarska, ktorej členmi boli maďarskí arcibiskupi a biskupi. Johan Ickx vychádzal pri písaní svoje publikácie zo správ chargé d'affaires Svätej stolice na Slovensku v rokoch 1940–1945 a zároveň exinternuncia v Litve z obdobia 1938–1940 Giuseppe Burzia, ktorého žiadosti vo veci ďalšieho pô-

sobenia poľských kňazov (ktorí odopreli zložiť sľub vernosti štátu) na Slovensku navrátených územiach však Ján Vojtaššák nevyhovel. Autor zdôraznil skutočnosť, že všetci slovenskí biskupi podpísali 7. októbra 1941 memorandum, v ktorom odsúdili rasizmus ako vieroučný blud.

Kapitola *Pamätný spis* obsahuje list, ktorým sa prenasledovaní obyvatelia židovského pôvodu na Slovensku obracali v marci 1943 o pomoc prostredníctvom biskupov katolíckej i evanjelickej cirkvi. Poukázali v ňom aj na rozhodnutie maďarského arcibiskupa Justiniána kardinála Serédyho, ktorý verejne pohrozil odoprením vysluhovania cirkevných obradov tým, ktorí sa prehrešia účasťou na prenasledovaní svojich blízkych židovského pôvodu. V máji 1944 navyše nuncius Svätej stolice v Budapešti Angelo Rotta poslal protestnú nótu maďarskému ministrovi zahraničia namierenú proti deportáciám Židov.

Appendix *Zákamenné* 2025 opisuje slávnostnú svätú omšu konanú v tejto obci 9. 8. 2025 celebrovanú košickými arcibiskupom Bernardom Boberom pri príležitosti 60. výročia ukončenia životnej púte Jána Vojtaššáka. V texte publikácie nasledujú príhovory a svedectvá, ktoré v *Zákamennom* v auguste 2025 odzneli.

V *Bibliografii biskupa Jána Vojtaššáka* je uvedených najskôr 11 knižných monografií a článkov otca biskupa nasledovaných jeho 34 príspevkami v periodikách i zborníkoch. Z literatúry o tejto hlave spišskej diecézy autor spomenul 80 kníh a recenzií, 342 príspevkov v pravých a nepravých periodikách i zborníkoch ako aj 9 diel dobovej proticirkevnej literatúry (s výstižnými názvami ako *Zradcovia vlastného ľudu a svojich veriacich* či *Nie kňazov, ale špiónov a podpaľačov vojny súdila náš ľud z roku 1951*). Okrem toho je bibliografia tvorená 8 heslami v encyklopédiách a slovníkoch, ďalej 33 bakalárskymi, diplomovými i dizertačnými prácami ako aj 8 audio a videodokumentami.

Predložená publikácia Jána Košiara poskytuje pútavý náhľad na osobu Jána Vojtaššáka a venuje sa peripetiám, ktoré počas svojho aktívneho duchovného života otec biskup zažíval. Nepochybne je monografia významným príspevkom k procesu beatifikácie tak významnej osoby našej cirkevnej histórie, ktorá sa ani pri svojom trpení za vieru nikdy cirkvi nespreneverila. Recenzovaná kniha poskytuje odpovede všetkým, ktorí by v rámci blahorečenia Jána Vojtaššáka mali akékoľvek pochybnosti o jeho pevnom charaktere, hlbokej viere v Boha i príkladnej pomoci blíž-

nym. Autor v svojom diele čerpal z množstva primárnej a sekundárnej literatúry ako aj archívnych zdrojov. Jeho príspevok vhodne dopĺňa posledné príspevky venované otcovi biskupovi ako napr. Ján Vojtaššák, *Môj životopis*, Bytča: Slovenský dejepisný spolok, o. z., 2025. Prínos textu Jána Košiara pre všetkých záujemcov o naše cirkevné a národné dejiny (vrátane biografii významných osobností Slovenska) je nesporný i s poukazom na publikovanie viacerých doteraz čitateľskej obci menej známych faktografických informácií.

Rudolf Maník

IVAN ALBERT PETRANSKÝ:

PAVOL STRAUSS A JEHO 20. STOROČIE

(Bratislava: Marenčin PT, 2025, 573 strán, ISBN 978-80-569-1379-6)

V roku 1992 sa literárny vedec Vincent Šabik pýtal, kým vlastne Pavol Strauss je – či filozofom, spisovateľom, mysliteľom, básnikom, alebo filozofujúcim lekárom. Strauss sám sa však definoval predovšetkým ako lekár, ktorý píše: „Nikdy som sa nepovažoval za spisovateľa ani filozofa, ale za píšuceho lekára“ (s. 7). Už táto dvojznačnosť sebadefinície nazna-

čuje, že Strauss uniká jednoznačnému zaradeniu a predstavuje osobnosť, ktorá presahuje bežné kategórie. Jeho význam napokon potvrdilo aj udelenie Radu Ľudovíta Štúra I. triedy in memoriam prezidentom Slovenskej republiky Ivanom Gašparovičom v roku 2010 za zásluhy o kultúru. Strauss tak vystupuje ako mnohovrstevná osobnosť, ktorej život i dielo si vyžadujú komplexný prístup.

Nedá sa pritom povedať, že by život a tvorba Pavla Straussa boli neznáme. Po roku 1989 vzrástol záujem o jeho osobnosť a venovalo sa mu viacero domácich i zahraničných autorov z rôznych vedných oblastí. Strauss ako osobnosť s mnohými rovinami prirodzene priťahoval pozornosť filozofov, literárnych vedcov, historikov i teológov. Jeho život a dielo sa stali predmetom viacerých vedeckých konferencií a diskusií. Okrem časopiseckých článkov vzniklo niekoľko odborných i vedeckých monografií a zborníkov, ktoré sa snažili zachytiť jeho intelektuálny a duchovný profil. Spomenúť možno najmä monografiu Márie Bátorovej *Paradoxy Pavla Straussa* (2006), dve knihy morálneho teológa Martina Kolejáka *Pavol Strauss, hľadač pravdy* (2023) a *Náčrt biografie Pavla Straussa* (2013), ako aj publikovanú dizertačnú prácu Petra Fogaša *L'esperienza*

cristiana di Pavol Strauss: Spiritualità della vocazione medica (2018) obhájenu na Pápežskej Gregorovej univerzite v Ríme. Zo zborníkov nemožno obísť *Literárna tvorba Pavla Straussa* (1992), ktorý zostavil Andrej Černák, *Duchovnosť ako princíp tvorby* (2001) editovaný Tiborom Žilkom či *Pavol Strauss a katolícka moderna* (2014) od Jána Gallika. Napriek tomu, že Straussov život nie je v odbornej literatúre ani esejistike bielym miestom, doterajšie spracovania sa často opierali najmä o autobiografické texty samotného Straussa alebo o spomienky jeho priateľov a známych. Takýto prístup je nepochybne cenný, no z historiografického hľadiska má svoje limity, najmä pokiaľ ide o kritickú analýzu a širší kontext.

V roku 2024 uplynulo tridsať rokov od Straussovej smrti, čo predstavovalo vhodnú príležitosť nielen na jeho pripomenutie, ale aj na nové, metodologicky prepracovanejšie uchopenie jeho životného príbehu. Tejto úlohy sa ujal historik Ivan A. Petranský, ktorý sa rozhodol spracovať jeho biografiu s dôrazom na širšie interpretačné súvislosti. Keďže Straussov význam spočíval predovšetkým v kultúrnej oblasti, autor knihy považoval za kľúčové zdôrazniť jeho miesto v slovenskej kultúre a humanistický odkaz, ktorý

z jeho života a diela vyplýva. Takýto prístup orientovaný na širšie interpretačné rámce, patrí medzi bežné postupy súčasnej historickej spisby a radí dielo medzi moderné biografie. Neusiluje sa len o faktografické zachytenie života, ale aj o jeho interpretáciu v širších spoločenských, kultúrnych a ideových súvislostiach.

Dôvodov pre tento metodologický prístup je viacero. Straussovu osobnosť možno v primárnej rovine skúmať z rôznych uhlov pohľadu – ako literáta, hudobníka (klaviristu) či spirituálneho mysliteľa, ale aj ako lekára, konkrétne chirurga, čo bola profesia, s ktorou sa sám najviac identifikoval. V sekundárnej rovine sa však otvára ešte zaujímavejšia perspektíva: skúmanie vzájomných prepojení medzi týmito oblasťami a ich vplyvu na formovanie jeho osobnosti. Je zrejmé, že medicína, hudba a náboženstvo neexistovali v jeho živote oddelene, ale navzájom sa ovplyvňovali a prenikali. Tieto oblasti vstupovali do jeho literárnej tvorby ako tematické i hodnotové podnety, zatiaľ čo jeho umelecké a duchovné hodnoty ovplyvňovali jeho lekársku prax.

Z knihy vyplýva, že Petranský nesledoval len jednotlivé roviny Straussovho života izolovane, ale snažil sa ich spojiť do uceleného

obrazu. Jeho cieľom bolo predstaviť komplexný životný príbeh jednotlivca, v ktorom sa odrážali zásadné historické zlomy 20. storočia, politické a sociálne premeny, ako aj zmeny ideových základov spoločnosti. Straussov život tak nie je prezentovaný len ako individuálny osud, ale ako príbeh, ktorý je úzko prepojený s dejinami doby, v ktorej žil. Autor zasadil svojho protagonistu do dobového kontextu, pričom skúmal nielen jeho osobné rozhodnutia, ale aj prostredie, ktoré ho formovalo, a ľudí, ktorí ho ovplyvnili.

Dôležitým aspektom práce je autorova snaha preniknúť do Straussovho vnútorného sveta. Petranský sa venuje jeho charakteru, hodnotovému systému a duchovnému vývoju, pričom tieto prvky chápe ako dynamický proces. Straussova osobnosť sa podľa autora nevyvíjala lineárne, ale prechádzala obdobiami postupného dozrievania, ako aj výrazných zlomov, ktoré boli často podmienené historickými okolnosťami. Autor sa pritom nevyhýba ani kritickému pohľadu a reflektuje aj Straussove slabosti či vnútorné rozpory, čím jeho portrét nepôsobí idealizovane, ale realisticky a plasticky.

Kľúčovým predpokladom vzniku tejto biografie bol rozsiahly výskum nepublikovaných prame-

ňov. Petranský realizoval archívny výskum v Slovenskom národnom archíve v Bratislave a v mestách úzko spätých so Straussovým životom – Liptovskom Mikuláši, Skalici a Nitre. Mimoriadne význam mali dokumenty z pozostalosti Pavla Straussa a jeho manželky, ktoré zahŕňajú nielen úradné písomnosti, ale aj rozsiahlu korešpondenciu. Práve tieto pramene umožnili autorovi spresniť viaceré faktografické údaje a doplniť doteraz neznáme alebo menej známe informácie.

Významnú úlohu zohralo aj štúdium Straussovej vlastnej literárnej produkcie, autobiografických textov a denníkov, ktoré poskytli cenný vhľad do jeho myslenia a vnútorného prežívania. Petranský zároveň reflektuje aj existujúcu odbornú literatúru, čo dokazuje bohatý poznámkový aparát a množstvo citácií. Dôležitým doplnkom výskumu boli rozhovory a osobné svedectvá ľudí, ktorí Straussa poznali, najmä jeho kolegov a rodinných príslušníkov. Ich podiel v knihe sa odráža v obrazovom materiáli z ich súkromných archívov.

Z hľadiska štruktúry je publikácia prehľadne členená do deviatich chronologicky usporiadaných kapitol. Tento systém umožňuje sledovať Straussov život od detstva a rodinného prostredia, cez

dospievanie v stredoškolskom prostredí na rodnom Liptove, až po vysokoškolské štúdiá vo Viedni a Prahe. Následne sa venuje začiatkom jeho lekárskej praxe v období tesne pred druhou svetovou vojnou a počas nej. Významnú pozornosť venuje obdobiu jeho profesionálneho a umeleckého rozvoja v Bratislave a najmä v Skalici. Ďalšie kapitoly zachytávajú utlmenie jeho verejného i tvorivého života v Nitre v päťdesiatych a šesťdesiatych rokoch, ako aj osobné a profesionálne zmeny, ktoré priniesol rok 1968 a následná normalizácia. Záverečná časť mapuje posledné roky jeho života po roku 1989, pričom poukazuje na spoločenské a kultúrne súvislosti, v ktorých sa jeho životný príbeh uzatváral. Kapitoly sú ďalej rozdelené na podkapitoly, ktoré zodpovedajú jednotlivým etapám jeho života a uľahčujú orientáciu v texte. Autor tak vytvára súvislý a zároveň analyticky prepracovaný obraz Straussovej životnej dráhy.

Celkovo možno konštatovať, že Petranského práca predstavuje významný prínos k poznaniu osobnosti Pavla Straussa. Vďaka kombinácii dôkladného archívneho výskumu, kritickej analýzy a širšieho interpretačného rámca sa mu podarilo vytvoriť biografiu, ktorá ponúka komplexný pohľad

na život a dielo jednej z výrazných osobností slovenskej kultúry 20. storočia.

Peter Olexák

**MARCELA ANDOKOVÁ – ERIKA
BRODŇANSKÁ:**

*TENDENCIE PREKLADU BIBLICKEJ
A STAROKREŠŤANSKEJ LITERATÚRY NA
SLOVENSKU PO ROKU 1989*

*(Bratislava: Univerzita
Komenského, 2025, 179 strán, ISBN
9788022361811)*

Slovenská patristika v modernom zmysle slova je pomerne mladou vednou disciplínou. Keďže však v uplynulých desaťročiach zaznamenala na svoje pomery nebývalý rozmach, je len prirodzené, že vznikla publikácia, ktorá sa snaží zmapovať isté aspekty jej vývoja. Publikácia docentky Andokovej z Univerzity Komenského v Bratislave a docentky Brodňanskej zo Šafárikovej univerzity v Košiciach sa zameriava na prekladateľskú činnosť slovenských patristov a patrológov. Okrem toho, že sa snaží podať čo najucelenejší pohľad na to, aké ranokresťanské diela boli dosiaľ do slovenčiny preložené, však sleduje aj to, aké inštitúcie zastrešili ich vydáva-

nie a všima si tiež, aké trendy pri prekladaní príslušnej literatúry na Slovensku aktuálne prevládajú. Ako píše autorky v úvode, ich primárnym cieľom nie je kritické posúdenie jednotlivých publikácií, ale skôr ich predstavenie, pri ktorom pracujú aj hodnoteniami prípadných recenzentov.

Prvú kapitolu otvárajú všeobecné dejiny prekladateľstva v období antiky začínajúc od prvého latinského prekladu Homérovej Odysey od Livia Andronica a končiac pri Hieronymovej Vulgáte. Následne autorky podávajú stručné dejiny prekladania Biblie do slovenčiny, a to od Biblie Kamaldulskej a Palkovičovej až po tú jeruzalemskú a ekumenickú. Potom sa venujú téme zvolených prekladateľských postupov a ich kritického hodnotenia. V druhej kapitole sledujú autorky preklady diel starokresťanských spisovateľov od roku 1989 prehľadne postupujúc od publikácií vydaných v rámci edícií a antológií,¹ prechádzajúc k dielam apoštolských otcov a pápežov, a končiac pri prekladoch zahrnutých v učebných textoch. V prehľade sú obsiahnuté nielen

spisy teologickej povahy, ale všetky relevantné dobové žánre vrátane hagiografie či cestopisu. Tretia kapitola mapuje súčasné trendy v preklade homiletickej tvorby, najmä tej Augustínovej. Posledná kapitola je potom venovaná slovenským prekladom ranokresťanskej poézie vo všeobecnosti, ale aj konkrétnym autorom, ako sú Venantius Fortunatus či Gregor z Nazianzu. Táto kapitola tiež konfrontuje tradičný klasicko-filologický prístup k prekladateľstvu antických (a teda aj ranokresťanských) básnikov s moderným pohľadom na poetiku, pričom sa zaoberá aj možnosťou uvoľnenia fixných metrických noriem, ktoré sa pri preklade antickej poézie dodnes dodržiavajú.

Publikácia je riadne vybavená anglickým resumé, zoznamom použitých skratiek a dvoma menšími registrami, no obzvlášť cenný je ucelený zoznam slovenských prekladov biblickej a patristickej, ale aj stredovekej literatúry v 21. storočí. Bibliografia je primerane rozsiahla, obsahovo relevantná a aktuálna. Zahŕňa publikácie z oblasti biblistiky, patristiky, klasickej filológie a translatológie nielen v slovenskom a českom, ale aj anglickom, nemeckom a francúzskom jazyku.

Príručku by bolo možné pri ďalších aktualizovaných vydani-

1 Spomeňme aspoň tú najúspešnejšiu, tzv. Starokresťanskú knižnicu, vydávanú pod vedením docentky Heleny Panczovej na Teologickej fakulte Trnavskej univerzity. Staroveká knižnica | Teologická fakulta.

ach doplniť napr. o porovnanie s pokročilejšou českou a poľskou prekladateľskou tradíciou patristickej literatúry, zistiť podobnosti, a rozdiely pri výbere prekladaných diel, a poukázať na tie dobové diela, ktoré boli ako prvé preložené práve do slovenčiny. Zmapovať by sa mohli aj preklady z predchádzajúcich období, pokiaľ stoja za zmienku a predovšetkým by bolo užitočné knihu doplniť o kritické posudky tých prekladov, ktoré neboli predmetom odborných recenzií, aby sa výklad na niektorých miestach neobmedzoval len na anotáciu.

Ako celok je však publikácia docentky Andokovej a docentky Brodňanskej prepracovaným a záslužným dielom podávajúcim

podrobný, a objektívne podaný prehľad slovenských prekladov biblickej, a ranokresťanskej literatúry. Výrazne uľahčuje bibliografickú orientáciu v prekladateľstve slovenskej i česko-slovenskej patristiky a upozorňuje nás na úspechy, a medze našej prekladateľskej, ale aj recenzentskej činnosti. Okrem praktického významu má však aj význam čisto ľudský. V čitateľovi prebúdza hrdosť na to, čo personálne limitovaná slovenská patristika v uplynulých desaťročiach dokázala, vyvoláva pocit zadosťučinenia v tých, ktorí svojím dielom napomohli jej rozvoju a je silnou motiváciou pre mladších prekladateľov, ktorí by k jej rozkvetu sami radi prispeli.

Viktor Wintner